

KADİM BİLAD-I ŞAM TARİHİNDE KADIN VE BÜYÜK ANA İŞTAR

Doç. Dr. Mehmet YUVA¹

ÖNSÖZ

Bilad-ı Şam coğrafyasının sınırlarını, nereden başlayıp nerede bittiğini kesin olarak belirlememiz imkân dahilinde değildir. Hicaz bölgesinin sakinleri Güneyde yer alan coğrafyaya *sağımızdaki bölge* anlamına gelen *yemîn* tabirini kullanmışlar ve bu zamanla *Yemen* olmuş, kuzeye (şimal-sol) düşen uçsuz bucaksız diyara Şam ülkesi anlamına gelen *Bilad-ı Şam* tabirini kullanmışlardır. Yakın çağ zihniyetlerinde egemen olan anlayış ise bu coğrafyanın Anadolu'nun Toroslarından Güney Filistin'de Nil nehri'ne, ve Fırat Nehri'nden Kızıldeniz'e kadar geniş bir bölgeyi ihtiva ettiğidir. Esas itibarıyla de, bu alana dahil olan ülkelerin başta Suriye olmak üzere, Lübnan, Filistin ve Ürdün topraklarının olduğu yönündedir. Daha kadim mefhumlarda bu geniş diyara Irak toprakları ile Karadeniz'e kadar uzanan Anadolu coğrafyası da dahil edilmektedir. Lakin, mühim olan husus şudur ki, bu tabir siyasî-kültürel veya dinî bir anlayıştan ziyade coğrafi bir muhtevaya haiz olduğu ve bu nitelikte kullanıldığıdır.

Modern Arap milliyetçi tarih mefhumu temsilcilerinin bu coğraf kavrama siyasî-kültürel bir içerik kazandırmaya çalıştıkları ve bu tabiri bu biçimde kullandıkları müşahade edilmiştir. Bu anlamıyla tedavülde olan Orta-Doğu, Yakın-Doğu, Batı Asya kavramları hangi noktada durduğunuz ve dünyaya açılan pencerenizin hangi yöne baktığı ile alakalıdır. Kavram kargaşasını bir nebze telafi edebilmek için çalışmamda söz konusu olan Bilad-ı Şam coğrafyasını antik (Arapça: atik-kadim) mefhumlarda anlaşıldığı biçimde ele aldım ve kullandım.

"İhtiyaç, keşiflerin (buluşların) anasıdır" sözü tecelli etmiş ve araştırma yazımın bu yönde olgunlaşmasını sağlayan üç temel faktör etkili olmuştur. Birincisi, yakın ve çağdaş tarih alanında çalışan bir akademisyen olmama rağmen, Fırat Üniversitesinin bünyesinde yapılan Dördüncü Uluslararası Orta-Doğu Semineri'ne katılabilmem için İslamiyet öncesinde hâsıl olmuş olaylardan birisini seçmek zorunda kalmam.

¹ Şam Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü- Şam/SURİYE

İkincisi, uzun seneler yaşadığım Suriye’de kadın meselesinde çok ciddi reformlar yapılmış olmasına, kadının eşit işe eşit ücret almasına ve siyasi-iktisadi-kültürel-askeri ve polis kurumlarında “iyi” temsil edilmesine karşın halen çok ciddi sıkıntılarla yaşamak zorunda kalması ve erkek hegemonyasına maruz bırakılmasıdır. Suriye aile ahval yasasının (aile kurumunu düzenleyen yasalar) 16. maddesi, kızların 17 erkeklerin 18 yaşında evlenmelerine izin vermektedir. Lakin daha sonra eklenen 18. madde ile bu yaş kızlarda 14 erkeklerde 15’e çekilmiştir. Mahkeme heyetinin ve ailenin takdirleri alındıktan sonra evlenme ve aile kurmaları önünde herhangi bir engel kalmamaktadır. Suriyeli kadınlar evlendikleri yabancılara vatandaşlık verememektedir. Kadınlar çocuklarıyla yurtdışına çıkmak istediklerinde babanın veya babanın birinci dereceden yakını erkeklerin onayı gerekmektedir. Bu yazılı onay olmadan çocuklarıyla herhangi bir ülkeye gidememektedir (benzer durum yakın bir zamana kadar Türkiye’de de mevcuttu). Sadece nüfus cüzdanı ile gidilebilen Lübnan bile buna dahildir. Yakın bir zamana kadar kadınlar bile kocalarının yazılı onayı olmadan yurtdışına seyahat edemezlerdi. Yabancı erkeklerle evli olan kadınlar bu evlilikten doğan çocuklarına Suriye vatandaşlığı verememektedir. Cumhurbaşkanı yardımcısının kadın olduğu, kadın bakanların sayısının az olmadığı ve parlamento üyelerinin önemli bir sayısının kadınlardan oluştuğu, kadın birliklerinin ve örgütlerinin sayıca çok olduğu, ülkenin eğitimcilerinin %56’sının kadınlar tarafından teşkil edildiği bir ülkede, halen bu durumun mevcut olması düşündürücüdür. Kadınların talepleri erkek egemenliğine ve ülkede halen ciddi bir nüfuza sahip olan “din” müesseselerinin sağır duvarlarına çarpmaktadır.

Üçüncü gerekçem, sanayi devrimlerini yapmış *feodal* yapıyı yıkmış *laik* düzeni sağlamış ve *cumhuriyet* siyasi sistemlerini kurmuş olduklarını iddia eden batılı ülkelerde kadın meselesinin halen çözüm bulmuş olmamasıdır. Fransa’da kadınlar aynı işi yapan erkeklerden daha az maaş almaktadırlar. Aslında bu husus bile sorunun ne kadar karmaşık olduğunu göstermesi açısından önemlidir. *Sosyal demokrasinin* iyi işlediğine inanılan İskandinavya ülkelerinde intihar olayları kadınlar arasında yaygın olup uyuşturucu bağımlılığı ve fuhuş ticareti önemli bir sosyal olgu olarak durmaktadır.

Dünyanın en önemli merkezi uygarlıklarını yaratmış olan ve bir zamanlar kadını yaşamın kaynağı, bereket ve verimliliğin omurgası mertebesine ulaştırmış olan ve ona ulvî bir tanrısal sıfat kazandıran Bilad-ı Şam ve Anadolu coğrafyasının bugün kadınlarına farklı bir muameleyi uygun görmesi üzüntü vericidir. Dünyaya ilk alfabeyi, tarım kültürünü,

modern kentleri, okulları, gemi yapımını, savaş sanatını ve araçlarını, gökyüzü bilimlerini, mühendisliği, tıp bilimlerini, çok ve tek tanrılı inançları, şiir, edebiyat, filoloji, felsefe, coğrafya ve satırı yani yazılı tarih bilimini (buradan hareketle story ve history terimleri türetilmiştir) batı ve doğu kıtalarına “Avruba-Asya ve Afrika” isimlerini veren mukaddes coğrafyamızın kadın ve trafik meselelerinde sınıfta kalmış olması acıdır.

Bütün semavî dinler, yani *Esra El*: gökyüzü ilahı’nın yeryüzüne empoze ve tesis etmeğe çalıştığı otorite ve bu ilahın temsil ettiği kurallar manzumesinde *mümin* kadın istisnasız *mümin* erkekten sonra gelmektedir. Tanrı *inanen erkek ve kadına* hitap etse de, ve *ey inananlar* tabiri ile cins ayırımını ortadan kaldırırsa da, *erkekleri kadınlara üstün kıldık* anlayışı erkeğin egemenliğini ve sultasını tescil eden önemli bir yaklaşımdır. *Cennet anaların ayakları altındadır* lütfu bile bu pratik gerçeği ortadan kaldıramamıştır. Kadına duyulan saygı ve işgal ettiği otorite bağlı olduğu erkek sultası veya mülkiyet zenginliği ile ölçülmüştür. *Ata-erkil* süreç özellikle semavî inançları yaşayan toplumlarda binlerce yıldır farklı biçim alarak günümüze kadar musallat olmuştur. Araya sokuşan nicelik farklılıklar veyahut oynadıkları rolleri ile tarihe mal olmuş kadınların varlığı ile kadını yücelten hatta tapma derecesine kadar kutsallaştıran toplulukların var olmuş olması bu gerçeğe gölge düşürmemekte, yalnızca genel kurallara müdahale eden istisnalar olarak tecelli eden unsurlar olarak değer kazanmaktadır.

Tarihte kadını araştıran çağdaş yazarlar kadın hususunda iki ana kategoriye ayrılmışlardır. Birinci grup İslamiyet öncesi dönemlerde (genelde cahiliye dönemi olarak isimlendirilir) kadınların kötü muamelelere maruz kaldığı ve İslam’ın kadına ayrıcalıklı haklar vererek konumunu iyileştirdiğini pazarlayan kesimden oluşmaktadır. İslamiyet sonrası dönemlerde kadınların geri planda kalmalarının müsebbibi olarak İslamiyeti tenzih eder ve sorumluluğu esas itibarıyla İslam adına hareket ettiklerini iddia eden siyasi otoritelere, din bezirgânlarına, Şeyhülislam fetvalarına ve feodal yapıdan nemalanan otokratik gericiğe bağlar. Karmatlılar, Hamdanlılar, Fatımîler gibi “Alevi” devletleri ve farklı “Alevi” Türkmen Hanedanlıklarını örnek göstererek kadınların toplumun merkezinde yer aldıklarını iddia ederler. İkinci kesimi temsil eden mefhum, semavî dinler öncesinde *özgür ve eşit* olan kadınların yeni dinî anlayışların musallat olmasıyla *köleleştirildiklerini* iddia eder. Bu mefhumun temsilcileri iki kola ayrılmaktadır. Birinci kolda Araplar ikinci kolda Türkler vardır:

Araplar köklü bir uygarlığın mirasçıları olarak toplumsal dokularının, Farsî ve Osmanlı-Türk hayat tarzlarının bünyelerine yavaş yavaş nüfuz

etmesiyle bozulduğunu, bu tarzın kadını satılıp alınan bir *metaya* dönüştürdüğünü ve onu kafese ve kara çarşafa mahkum ettiğini iddia ederler. Farisî ve Osmanlı-Türk İslam mefhumunun orijinal İslami prensipleri allak bullak ettiğini farzederler. Buna rağmen Farisî ve Türk edebiyatında özellikle 20. yüzyıl *aydınlanma* sürecinde batılı tefsir ve propagandanın tesiri altında kalarak haksız ithamlara maruz kaldıklarını, Arap topluluklarını kadını sadece bir *cinsel obje* olarak tasavvur eden *barbarlar* gibi telakki edip pazarladıkları yönündedir. Bunu yaparak tarihi sorumluluklarını başkalarına yüklemeye çalıştıkları inancı vardır.

Türk araştırmacılar kadın hususunu, İslam öncesi ve sonrası ilk dönemlerini ele aldıklarında *Türk anasının* ve *Türk hatunlarının* işgal ettikleri mümtaz konumları ile ehemmiyetlerine atıfta bulunmaktadır. Hulasası Prof. Zekariya Kitapçı, Dr. Muhibbe Darga, Burhan Göksel, Doç. Bahriye Üçok, Prof. Emel Doğramacı ve benzeri yazar ve akademisyenlerde tecelli olan mefhum, Türk kadınının, Arap kültürü ve dini sonucunda, *hürriyet ve neşe dolu değerlerin* abidesinden *kölelik* simgesine dönüştüğü yönündedir. Anadolu ve Orta Asya kadim Türk medeniyetlerinden örneklerle *ata binen, kılıç sallayan, cengaverlik destanları yazan, zarif, narin, duygu yüklü, tombul hatlarıyla cazibe merkezi, gerektiğinde otoriter gerektiğinde şefkat kaynağı* Türk kadınının güçlü ve mümtaz özellikleri anlatılır. Anadolu Hitit krallığı kadınlarından Selçuklu hatunlarına kadar uzanan süreci, Türk kadını açısından bazı eksik yönlerine rağmen, genelde olumlu bulmaktadırlar. Bu değerlerin tahrib edildiği doruk nokta olarak telakki edilen Osmanlı otoritesinin yıkılması ve Cumhuriyet döneminin tesis edilmesi Türk kadınına vurulan prangalarından kurtulmanın başlangıcı olarak takdim edilir.

Genelde her iki mefhumda da doğruluk payları mevcuttur. İddiaları akademik verilerle de desteklemek olanaklıdır. Velakin, kadını bir sosyal varlık olarak ait olduğu üretim ilişkilerinden ve bu ilişkilerin türettiği sosyal rolünden bağımsız ele alıp değerlendirmek bizi önemli hatalara sürükler. Mesela, iki farklı medeniyet olmalarına karşın Asurlulular (doğru telafuzu Suriyeliler olmalıdır) ile Anadolu Hititlileri toplumsal yaşamında kadının işgal ettiği konum takriben aynıdır. Üstlendiği sorumluluklar, icra ettiği görevler ve genel hukuk açısından müthiş benzerlikler vardır. Olması da doğaldır. Çünkü her iki uygarlığın itimat ettiği üretim tarzı, mülkiyet biçimi ve bu iktisadî alt yapının yarattığı üst siyasî-kültürel kimlik benzemektedir. Bu yapıların ortaya koyduğu kurallar manzumesi kadın ve erkeğin hak ve yükümlülüklerini açıkça ortaya koymaktadır.

Geleneksel sürekli hareket halindeki yerleşik olmayan veya yarı-yerleşik kabile topluluklarında da durum aynıdır. Farklı özellikler arz etse de esas itibariyle, Amerika kıtasındaki kabileler ile Asya veya Arap yarımadası kabile hayat tarzı arasında köklü farklılıklar yoktur. Ortak üretim, ortak paylaşım ve ortak tüketim anlayışı egemendir. Kadın burada dinamiktir, dinamodur, üretime ve kararlara katıldır. Erkekten beklenen, "gücünü" başka kabilelerin erkeklerine empoze etmesi, kabilesini savunarak, zayıfı baştacı ederek gerçek bir erkek olduğunu kanıtlamasıdır. Yani büyüklerin tabiri ile, evde kadın gibi zarıf ve latif dışarıda erkek gibi mert ve haşin olmasıdır. Ekonomik olarak bağımsızlaşan kadın siyasî kararlara daha aktif katılabilmekte, toplumun terbiyesi için gerekli olan kurallar manzumesinin hazırlanmasında merkezî bir rol oynayabilmekte, genel huzur, istikrar ve toplumsal uygarlığa biçim veren ana unsurları şekillendirebilmektedir. Zevk alıp zevk veren bir sosyal varlığa dönüşebilmektedir.

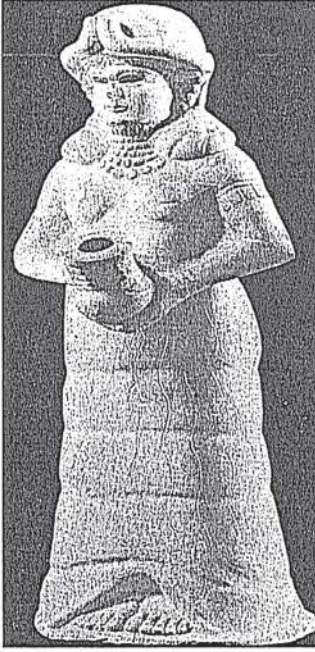
Dikkat edilmesi gereken bir başka husus bazı araştırmacıların işaret ettiği konudur: Günümüzde kadın ekonomik olarak yaşama daha aktif katılmasına rağmen arzu edilen huzur ve mutluluğu henüz yakalayamamış olması hususudur. Bu da çok doğaldır. Çünkü günümüz dünyasında özgürleşen kadın erkeğin empoze ettiği genel iktisadî mefhumun bir parçası olmuştur ve sadece özgür erkeklerin dünyasına katılabilmektedir. Bu husus, eleştirdiği ve sorunlarının müsebbibi olarak telakkî ettiği sisteme adapte olmanın bir başka yanısımasıdır. Hiç şüphesiz bu kadın için önemli bir başarıdır, lakin bu konum toplumsal özgürlüğü ve mutluluğu yaratmaz ve yalnızca egemen tabakaya farklı cinsiyetlerden yeni bireyler kazandırır. Bu çerçevede 19. yüzyılda kaleme alınan Friedrich Engels'in *Ailenin Tarihi Kökeni ve Özel Mülkiyet* eseri önemli bulgular arz etmektedir ve halen bir başucu kitabı mustevasıdır.

Amacım çalışmamı farklı alanlara çekmek değildir. Kadın konusunda, mütevazı araştırmalarım ve kadınlarla sosyal ilişkilerim dışında taşıdığım özel donanmalarım mevcut değil. Kadın meselesi akademik kariyerimin ilgi alanı içinde de değildi. Lakin, araştırma yazım için malzeme toplarken dikkatimi çeken ve önemli kabul ettiğim yukarıdaki noktalara dikkat çekmek istedim. Kadın meselesi başta olmak üzere Batı edebiyatına itimat ederek tarihimizi ortaya koymamız zordur. Objektif tarih anlayışının zuhur edebilmesi için tarihin yeniden yazılması elzemdir. Aslında bu çalışmamın konusu olan kadını anlatırken uygarlığımız olan ve bir zincirin halkaları gibi ait olduğumuz antik medeniyetler ile günümüz medeniyetlerimiz arasında bir mukayese yaptık. Kadim tarihte önemli çalışmalara önderlik etmiş kadının

portresini ortaya koyarak tarih yazmış bu önemli kadının hayatından dersler alarak daha hayırlı neticelere vesile oluşturmaları temenni ettim. Bu çalışmada kadim Bilad-ı Şam ve Anadolu tarihinin en önemli “Anası” olarak kabul edilen anaların anası *İştâr*’ın hayat hikayesi incelenmiştir. Öğretisi daha güzel bir dünyanın kurulmasına katkıda bulunabilir. Yeterki: “*Her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır velakin her erkek başarılı bir kadına tahammül edemez*” sözünün doğru olmadığı tecelli olabilsin. Çünkü kadın, Suriyeli ilah *Ba’el*’in eşi *’İnnat*’a ifade ettiği gibi *toprağı barış tohumlarıyla dölleyebilen yegâne varlıktır*. Bu çiçeğin solmaması için biz erkeklere önemli sorumluluklar ve görevler düşmektedir.

1. BÜYÜK ANA “İŞTAR”

Bilad-ı Şam ve Anadolu uygarlıklarının bereket sembolü “rahmetli ana ve hayatın kaynağı”

Modern Arapçanın kaynağını oluşturan ve *Batı Arap lehçesi* olarak da kabul edilen Süryaniceden türeyen *İştâr* (‘ıtar ve ‘ışar) isminin anlamı bereketlidir. Güzellik, aşk ve bereket tanrısı olarak ün yapmıştır. Yaratılışın ve tekrar dirilişin gücünü elinde tuttuğuna inanılır. Lakin aynı zamanda cezalandıran şiddet uygulayan ve intikam alan özellikleri de barındırır. *Doğurgan* olması cana can katması ve yaşamın devamlılığını sağlaması hayat-ölüm ve yeniden doğmanın kaynağı ve sembolü olmasını sağlamıştır. Hayat verdiği *doğurduğu* insanın ilk öğretmeni olmuş, ona tarım kültürünü aşılarmış, yaratıcılığı, üretkenliği, barış-adalet ve eşitlik mefhumlarını telkin etmiştir. Bu anlamıyla da şeref ve ahlakın simgesi, doğan insanın *yazgısını* belirleyip elinde tutandır. Kısacası yaşamın merkezi ve anasıdır. İlk *medenî* topluluklardan Greko-Romen uygarlığına kadar bütün medeniyetlerde bazen

Dimitra, İnnata, İsis, Venüs ve Siris-Dido bazen de *Afrodit* olarak farklı isim ve tezahürlerle var olmuştur. Latin şairi Jon Babillion'nun *Suriyeli İmparatoriçeler* adlı eserinde ifade ettiği gibi Suriyeli İştâr hayatın kurallarını ve ölçülerini koyan ve yolumuzu aydınlatan bir meşaledir. Farklı dönemlerde farklı sembollerle "medenî" insan tarafından tasavvur edilen İştâr bazen zeytin dalı bazen bir çam ağacı bazen de bir testi, Şam kavunu çiçeği, bir fiskiye, bir aslan veya bir asil at olarak karşımıza çıkmaktadır. *Büyük Ana* olması itibariyle bütün analara saygı ve sevgide kusur edilmemesi gerektiğini öğretmiştir. Bu hakikatten hareketle ana ile ilah mefhumu özdeşleşmiş ve "anaya" duyulması gereken derin ihtiramın temelini de yaratmıştır. Zamanla bu anlayış Suriye'de yaygın olarak kullanılan deyimden tedavülde olmasını beraberinde getirmiştir: "*Ananın sözünü İlahın sözünü dinler gibi dinle*". Buna mukabil halen Anadolu'da kullandığımız "*Ana gibi yar vatan gibi diyar olmaz*" sözü tecelli etmiştir. Anaya duyulan yüksek teveccühten dolayı onlarca Arap kabilesi ismini kabilede ün yapmış veya tarihte önemli bir mekan işgal etmiş kadınların isimlerini almışlar ve bununla da övünmüşlerdir.

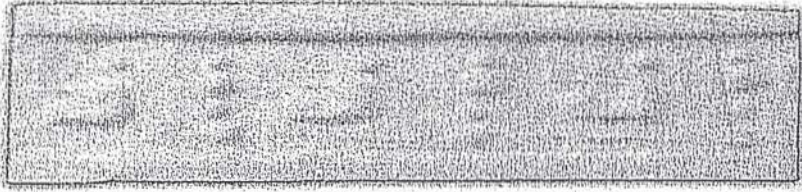
İştâr'ın gerçekten yaşayıp yaşamadığı var olmuş ise hangi zaman ve mekânda zuhur ettiği konularıyla ilgili olarak kesin malumatlar bulunmamaktadır. Akadlıların Sümerlerde tanrıça olarak yer edinen "büyük ana" *İnanna*'nın yansıması olarak *İştâr*'ı yarattıkları yönünde ciddi iddialar vardır. İştâr'ın varlığına Sümer, Akkad, Asur, Arami, Hitit, Kenan ve Babil tabletlerinde sıkça işaret edilmiştir. Dünya harikası olarak kabul edilen asmalı bahçelerin yer aldığı Babil kentinin ana giriş kapısının adı İştâr'a ithaf edilmiştir. Greko-Yunan uygarlığının ana tanrıçası *Athena* ve bir elinde silahı diğer elinde zeytin dalını tutuşu *İştâr*'dan esinlenerek tasavvur edilmiştir. Fransızların önce Suveyş kanalının açılışı münasebetiyle Mısır için hazırladıkları ama daha sonra biraz modife edilerek Amerikanın bağımsızlık şerefine sunulan adalet timsali, *İştâr* heykellerinden esinlenerek yapılmıştır.

İştâr'ın cehennemle cennet arasındaki 7 kapıdan girmiş olması her bölümde elbiselerinden bir kısmını terketmesi ve en son bölümde çıplak kalması ve yeraltı dünyasından sorumlu olan kızkardeşi *Ereş-Kijal* ile yaşadığı mücadele ve nihayetinde en büyük aşkı *Temmuz* ile sonsuz hayata kavuşması öyküsü, atalarımızın bana çocukluğumda farklı versiyonlarda anlattığı heyecan verici öykülerdi. Binlerce yıl sonra bu tür öykülerin halk edebiyatımızda yer bulması aslında geçmiş ile bugünün birbirlerine aynı zincirin halkaları gibi bağlı olduğunu gösteren önemli bir kanıttır.

Uruk kentinin maruf ve nebil bir ailesine mensup olduğu bu kentin kralı *Enki* (Enkidu) ve *Gilgamiş* üzerinde etkili olduğu ve hatta kral *Gilgamiş*'in *İştar*'ın ölümsüz öyküsünden hareketle ölümsüzleşmek için büyük çabalar harcadığı hatta bunun için Fırat nehrinin dibinde mevcut olan "ölümsüzlük veren bitki"ye Hz. Nuh ile aynı hayat öyküsüne sahip olan tanrı-kral *Utnapiştım* aracılığı ile ulaştığı ve lakin bitkiyi bir yılana kaptırdığı ve bundan dolayı ölümsüzleşemediği öyküsü gerçeklerle hayallerin iç içe girdiği *Gilgamiş Destanı*'nda anlatılmaktadır.

Adı antik uygarlıklar tarafından gökyüzünde ilk zuhur eden sabah ve akşam yıldızlarına verilmiştir. *İştar* ayrıca ay tanrıçası olarak da bilinir. Japonya'nın kuruluş destanında, Adem olan *İzanagi* ve Havva olan *İzanami*'nin sağ gözünden yaratılan ve akşam karanlığını aydınlatan ay tanrıçası *Tsukuyomi*, *İştar*'ın bütün özelliklerine sahiptir. M.S. 5. yüzyıldan itibaren önce Çin buradan da Japon adalarına kadar giden Suryanilerin bıraktığı dinî-kültürel ve tıbbî etkiler derindir. 13. yüzyılda Marko Polo'nun yazılarında bunların imparatorluk makamlarındaki varlıklarına ve nüfuzlarına işaret edilmiştir. Halen bugün Japonya'daki en büyük Nara Budist Tapınağının olduğu yerde M.S. 6. yüzyılda kurulan ilk Suryani kilisesi bu varlığı teyid eden izafi bir unsurdur. Bugün halen Yahudilerde elzem olan Cumartesi (sabat) günlerinde iş yapmama geleneği aslında Sabat'ta *İştar*'ın ölmüş eşi *Temmuz*'la birleştiği gün olması nedeniyledir. Bugünü insanlar dini ritüellerle ve müzik ile kutlarlar ve herhangi başka bir işle meşgul olmazlar. Bu da aslında *İştar*'ın hem antik dünyaya hem de günümüzde halen geleneklerimizi ve inançlarımızı renklendiren törelere ne kadar derin nüfuz ettiğinin göstergesidir.

İlah Temmuz'un aşkı *İştar* ile Hz. İsa'nın ölümden 3 gün sonra yeniden dirilmesi olayı arasında ortak bir yan vardır. *İştar* da öldükten 3 gün sonra ölümden dönmüş ve bugüne kadar onun adını taşıyan *Easter* (yumurta bayramı-paskalya) kutlamalarıyla ölümsüzleştirilmiştir. Bu bayramda *yeniden diriliş* ve *yenilenen hayat* kutsanır. Keza *Nevruz* kutlamaları *İştar*'a adanan doğanın kendisini yenilediği ve taptaze bir başlangıç olan ilk bahar şenlikleridir.

M.Ö. 3. Binde Bilad-ı Şam kadınları dokuma tezgâhlarında

Kaynaklar

- 1-Campbell, Joseph, *The Masks of God: Creative Mytholog*, New York: The Viking Press, 1974
- 2-Frazer, Sir James George, *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion, Volume II*, Abridged Edition. New York: Macmilian Company, 1951
- 3-Goodrich, Norma Lorre, *Ancient Myths*. New York:New American Library, 1960
- 4-Harding, M. Esther, *Woman's Mysteries: Ancient and Modern*, New York: Perennial Library, 1976
- 5-Hawkes, Jacquetta, *Dawn of the Gods*, New York: Random House, 1968
- 6-Hawkes, Jacquetta, *The First Great Civilizations:Life in Mesopotamia, the Indus Valley, and Egypt*, New York: Alfred A. Knopf, 1973
- 7-Kramer, Samuel Noah, *Cradle of Civilization*, New York: Time Incorporated, 1967
- 8-Moscatti, Sabatino. *Ancient Semitic Civilizations*, New York:Capricorn Books, 1960
- 9-Oppenheim, A. Leo, *Ancient Mesopotamia: Portrait of a Dead Civilization*, Chicago: The University of Chicago Press, 1965
- 10- *World Religions:From Ancient History to the Present*, (Ed. Parrider Geoffrey), New York:Facts on File Publications, 1983
- 11- *Mother Worship:Themes and Variations*, (Ed. Preston, James J.), Chapel Hill, North Carolina:The University of North Carolina Press, 1983
- 12-Reinhold, Meyer, *Past and Present: The Continuity of Classical Myths*, Toronto, Canada: A. M. Hakkert Ltd., 1972
- 13-Durant, Will, *The Story of Civilization*:11 volume by Amazon online

14-Campbell, Joseph, *Occidental Mythology: The Masks of God*, Volume III. Penguin, 1991.

15-Moore, Christopher J., *Ishtar and Tammuz: A Babylonian Myth of the Seasons*, Kingfisher Books.

16-Shadrach, Nineveh, *Codex of Love: Reflections From The Heart of Ishtar*, Ishtar Publishing, 2005.

17-Wilson, Robert A., *Ishtar Rising: Or, Why the Goddess Went to Hell and What to Expect Now That She's Returning*. New Falcon Publications, 1988.

18 -الدبس يوسف: تاريخ سوريا، المطبعة العمومية، بيروت، 1903

19-انظر: هرودوت يتحدث عن مصر ، ترجمة محمد صقر خفاجة، دار القلم، 1966

20 -بشور وديع: الميثولوجيا السورية، مؤسسة فكر للأبحاث والنشر، 1981

21 -أبو عساف علي: نصوص من أوغاريت، وزارة الثقافة، دمشق، 1988

22-احمد داود : تاريخ سورية الحضاري القديم 1-"المركز"، دمشق-سورية 1994